Inna NEGRESCU-BABUŞ
Institutul de Filologie al MECC
(Chişinău)

POLITICI DE STAT PRIVIND REGIMUL MINORITĂŢILOR ÎN EUROPA CENTRALĂ ŞI DE EST

State policies regarding the regime of minorities in central and eastern Europe

Abstract: The problem of the minorities remains a very controversial topic, not only in the former communist countries, but also in the Western ones, which have a long tradition in this respect. In some Western countries (France, Greece, Turkey etc.), the fact of existing national minorities on their territories is denied. Other states recognize the existence of the minorities, but differ in their attitude towards the respective groups. In these circumstances, there is a need to distinguish between national minorities and ethnic ones in order to better understand and analyze the phenomenon in question.

Key-words: minority, ethnic group, national minority, minority rights, international standards.

Rezumat: Problema minorităţilor naţionale şi etnice rămâne a fi una extrem de actuală şi controversată, nu doar în fostele ţări comuniste, ci şi în unele ţări din Europa de Vest, cu o bogată experienţă în acest sens. Reprezentanţii unor ţări precum Franţa, Grecia, Turcia etc. nu vor să recunoască existenţa minorităţilor naţionale pe aceste teritorii. Chiar daca unele state au o atitudine mai conciliantă faţă de aceste grupuri etnice, politicile acestora diferă de la un stat la altul. În aceste condiţii, se impune, în primul rând, o distincţie cât mai clară între minorităţile naţionale şi cele etnice, pentru o mai bună înţelegere a subiectului abordat.

Cuvinte-cheie: minoritate**,** grup etnic, minoritate naţională, standarde internaţionale, politici de stat.

Sfârşitul secolului XX readuce în prim-plan problema minorităţilor, care a devenit treptat temă a unei literaturi considerabile în domenii precum sociologia, politologia, antropologia etc., iar chestiunile legate de drepturile acestora au dobândit o importanţă deloc de neglijat în cadrul organizaţiilor internaţionale. Acest nou interes al lumii occidentale se datorează în mare parte paradigmei multiculturalismului care vizează o recunoaştere a diversităţii culturale şi o valorizare a pluralismului identitar. Subiectul în discuţie este la fel de important şi pentru ţările din Estul Europei al căror proces de integrare a fost însoţit de un demers legislativ privind drepturile omului, protecţia minorităţilor naţionale şi etnice. De fapt, această intenţie a fost una dintre cele mai concrete acţiuni întreprinse de Uniunea Europeană şi NATO, în decembrie 1991, de a face din drepturile minorităţilor o condiţie ce urmează a fi îndeplinită de ţările ce au ca scop aderarea la UE şi NATO. În consecinţă, drepturile minorităţilor au ajuns în centrul vieţii politice postcomuniste o componentă de bază a procesului de „reintegrare în Europa".

BDD-A28164 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:11 UTC)

Anul 1991 a dat startul creării a numeroase organisme internaţionale ce aveau drept scop monitorizarea modului în care sunt tratate minorităţile şi de a formula diverse recomandări pentru o mai bună implementare a standardelor europene privind drepturile minorităţilor. În acest sens, au fost puse bazele Oficiului Înaltului Comisar pentru Minorităţile Naţionale al OSCE (OSCE-OICMN) în 1993, conectat cu birourile misiunilor OSCE din mai multe ţări postcomuniste. O altă iniţiativă a luat naştere în 1995, în Consiliul Europei, care a înfiinţat mai multe organe şi mecanisme de raportare ca parte a Convenţiei-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale (CCPMN).

Putem susţine fără rezerve că drepturile minorităţilor au devenit o problemă de interes internaţional. Paradoxul este, după cum observa Chandler, că ţările occidentale aveau buna intenţie de a dezvolta standarde europene ca pe o modalitate de monitorizare a ţărilor postcomuniste, însă la rândul lor nu aveau nicio concepţie despre modul în care să aplice asemenea politici în relaţie cu propriile lor minorităţi.

Prima dificultate care apare atunci cand se iniţiază o astfel de investigaţie, este cea a definirii termenului de *minoritate.* În pofida numeroaselor studii, tratate şi norme internaţionale dedicate acestui subiect, nu există nici până astăzi o definiţie general acceptată.

Recomandarea 1201**,** adoptată în 1993 de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, propune, în art. 1, una dintre puţinele definiţii dedicate *minorităţilor naţionale,* acestea fiind definite ca „un grup de persoane dintr-un stat care: a. locuiesc pe teritoriul acelui stat şi sunt cetăţenii lui; b. menţin legături de lungă durată, trainice şi permanente cu acel stat; c. manifestă caracteristici etnice, culturale, religioase sau lingvistice distincte; d. sunt suficient de reprezentative, chiar dacă sunt în număr mai mic decât restul populaţiei unui stat sau a unei regiuni a acelui stat; e. sunt motivate de preocuparea de a păstra împreună ceea ce constituie identitatea lor comună, inclusiv cultura, tradiţiile, religia sau limba lor”.

Termenul de „minoritate naţională” a fost explicat încă în anii ’70 de raportorul ONU pentru minorităţi, Francesco Capotorti, care o prezenta ca „un grup numeric inferior restului populaţiei unui stat, în poziţie nondominantă, ai cărui membri supuşi ai statului posedă din punct de vedere etnic, religios sau lingvistic caracteristicile care o diferenţiază de restul populaţiei şi manifestă într-un mod implicit un sentiment de solidaritate care-i permite să-şi prezerveze cultura, tradiţia, religia sau limba”.

Această intenţie a rămas oarecum suspendată, întrucât nu a fost acceptată de Comisia Drepturilor Omului de atunci, în ciuda demersurilor de susţinere din partea unor politicieni şi judecători.

Putem afirma pe bună dreptate că nici până astăzi nu s-a făcut o delimitare foarte clară între noţiunile de *minoritate naţională* şi cea de *minoritate etnică*. Au fost încercări oarecum sporadice, dar poate din cauza faptului că normele internaţionale apără drepturile omului fără vreo deosebire pe criterii de limbă, confesiune, apartenenţă etnică sau naţională, nu s-a simţit nevoia unei distincţii dintre minoritatea naţională şi minoritatea etnică.

BDD-A28164 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:11 UTC)

Majoritatea autorilor pun la baza deosebirii celor două tipuri de minorităţi o serie de factori: starea afectivă, dimensiunea psihologică, legăturile specifice etc., dintre care cei mai importanţi ar fi cei de natură istorică, politică, economică, socială, culturală şi de natură psihică.

Unul dintre tratatele cele mai reprezentative cu caracter universal, *Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice*, adoptat în 1966 şi intrat în vigoare în 1976, stipulează în art. 27: „În acele state în care există minorităţi etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparţinând acestor minorităţi nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalţi membri ai grupului lor, propria viaţă culturală, de a profesa şi de a practica propria religie sau de a folosi propria lor limbă".

Un act ulterior, *Declaraţia Adunării Generale a ONU cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale, etnice, religioase şi lingvistice*, adoptată prin Rezoluţia nr. 47/135 din 18.10.1992, propune de asemenea protecţia drepturilor minorităţilor naţionale în cadrul general de apărare a drepturilor omului.

La nivel european actul de referinţă îl constituie *Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale*, iar toate celelalte tratate regionale în materie de protecţie a drepturilor omului se raportează la ea. Convenţia se înscrie în aceleaşi coordonate stabilite în documentele anterioare şi garantează protecţia drepturilor persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale în sistemul general de apărare a drepturilor omului.

Cele mai relevante documente pentru protecţia minorităţilor naţionale sunt: Actul Final de la Helsinki (1975) şi Documentul întâlnirii de la Copenhaga a conferinţei asupra dimensiunii umane a CSCE. Conform primului document, drepturile omului intră în centrul atenţiei ca un subiect real de dialog şi o temă de interes, o preocupare pentru toate statele membre ale CSCE. Cel de-al doilea act cuprinde un set de norme privind drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale, abordând probleme precum non-discriminarea, utilizarea limbilor minorităţilor, educaţia minorităţilor. Deşi nu este un tratat, documentul are importanţă legală şi politică, datorită adoptării de comun acord de către statele OSCE.

Dacă supunem analizei nenumăratele definiţii dedicate acestui subiect, observăm că acestea sunt construite pornind de la următoarele criterii: 1. descrierea caracteristicilor distincte ale minorităţii, precum relaţia cu statul în care trăieşte, însoţită de prezentarea clară sau generală a cadrului drepturilor şi obligaţiilor acesteia; 2. abordarea dinamică şi largă a protecţiei unui grup în societăţile moderne, acomodând nevoile unor grupuri distincte care prezintă legături diferite cu chestiuni legate de drept (4). Aceste criterii sunt completate, de cele mai multe ori, de condiţiile legate de cetăţenie, legătura istorică cu statul pe teritoriul cărora locuiesc.

În unele state termenul de minoritate naţională este echivalat cu ideea de minoritate etnică, ceea ce duce la evitarea unor posibile confuzii în aplicarea reglementărilor internaţionale.

În practică, minorităţile naţionale sunt definite şi prin alţi termeni, cum sunt, de exemplu, cazurile Poloniei, Albaniei şi Ungariei – unde este atestat termenul de *minoritate lingvistică*, *religioasă* sau *culturală* şi, mai rar, *naţională* şi *etnică*, termenii de

BDD-A28164 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:11 UTC)

comunitate sau *minoritate etnică* – în Croaţia, Slovenia, Cipru, *minoritate* sau *grup rasial/etnic*, în Finlanda, sau *popoare nordice mici*, *comunităţi etnice puţin numeroase* – cum este cazul Rusiei.

Literatura de specialitate, care studiază problematica minorităţilor naţionale, ne pune la dispoziţie şi alţi termeni care, în opinia unor autori, înglobează caracteristicile minorităţilor şi reprezintă mai bine această categorie de indivizi: ***minorităţi teritoriale***, *autohtone/ istorice* şi ***extrateritoriale.*** **Această distincţie se face** în funcţie de faptul dacă aceste grupuri locuiesc sau nu în arealul teritorial istoric, în vederea acordării diferenţiate a unor drepturi şi autonomii teritoriale. În unele surse, evreii şi romii sunt denumiţi prin ***minorităţi transfrontaliere***, ca grupuri ce sunt răspândite în număr mare într-o serie de ţări.

Bazându-ne pe anumite rapoarte oficiale ale UE, pe documente emise de statele preocupate de chestiunea minorităţilor cum ar fi statistici, declaraţii ale autorităţilor centrale, ale minorităţilor etc. sau pe documente ale unor ONG-uri, deducem că este de apreciat efortul multor state în ceea ce priveşte interesul şi implicarea în rezolvarea problemei în discuţie.

Ungaria defineşte minorităţile naţionale ca fiind acele comunităţi care s-au stabilit pe teritoriul ţării cu cel puţin 100 de ani în urmă, cetăţeni care sunt în minoritate în ceea ce priveşte numărul locuitorilor, diferiţi de majoritate prin limbă, cultură şi tradiţii. Îi caracterizează în acelaşi timp spiritul de apartenenţă la aceeaşi comunitate, manifestat prin dorinţa de a-şi păstra aceste caracteristici. Conform statisticilor oficiale, doar 3% din cetăţenii maghiari se declară ca fiind de altă etnie decât cea maghiară, realitate ce prezintă problema minorităţilor ca fiind minoră în deciziile politice ale acestui stat. Trebuie să spunem totuşi că statul maghiar a luat mai multe măsuri pentru protejarea minorităţilor naţionale, în special cu referire la autoguvernarea minorităţilor, concept ce are în vedere o „autonomie culturală" şi nu o autonomie teritorială. Dreptul la propria cultură presupune recunoaşterea ca atare a culturii minorităţii naţionale şi garantarea condiţiilor pentru manifestarea acestei culturi. J. Donnelly, citat de I. Diaconu, constata la un moment dat că, într-un sens larg, „toate drepturile omului pot fi considerate culturale, deoarece ele se întemeiază pe cultură, având o dimensiune culturală, iar cultura în sensul ei larg, de «mod de viaţă», presupune respectarea celor mai multe din drepturile omului"(5). I. Diaconu deosebeşte următoarele drepturi culturale: dreptul la creativitate culturală, dreptul de acces la cultură, dreptul de participare la viaţa culturală, dreptul de participare la progresul ştiinţific, dreptul la libertatea expresiei. Am putea nuanţa, menţionând şi dreptul de a practica tradiţiile istorice, de a împărtăşi valorile spirituale şi patrimoniul material etc. Fiind în ipostaza de rezultat al culturii, individul trăieşte sentimentul demnităţii umane doar dacă propria cultură îi este recunoscută şi respectată. Acest respect pentru o cultură înseamnă acceptarea ei fără vreo valorizare diferenţiată a două sau mai multe culturi în vederea stabilirii unei ierarhii a acestora.

Polonia este astăzi una dintre ţările europene cele mai omogene etnic, comparabilă în acest sens doar cu Islanda. Din cei aproape 40 de milioane de locuitori ai Poloniei, 97% se declară a fi etnici polonezi. Situaţia este destul de diferită în raport cu cea de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, când minorităţile formau o treime din

BDD-A28164 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:11 UTC)

populaţia Poloniei. Silizienii sunt cei mai numeroşi, numărând aproximativ 173.000 de locuitori, dar analiştii susţin că numărul lor este mult mai mare decât în statisticile oficiale.

În Cehia, deşi există un număr de 9,58 % minorităţi, numărul fiecărei minorităţi în parte este foarte mic, probabil că numai moravienii ce vorbesc limba cehă şi romii pot cu adevărat reprezenta o problemă în raporturile stat – majoritate – minorităţi.

În altă ordine de idei, cei care susţin ideea unei Europe multiculturale recunosc valoarea culturală a limbilor pentru că acestea aduc diversitatea în societate. Dacă admitem că diversitatea este o bogăţie culturală, atunci trebuie să luăm în considerare faptul că limbile au o valoare prin calitatea lor de elemente constitutive ale acestei diversităţi. Şi aici avem în vedere rolul extrem de important al limbilor minoritare. Şi ca să răspundem scepticilor care susţin că revendicarea identitară, intâlnită în cazul minorităţilor, ar putea conduce la o „închidere identitară", vom aminti că experienţa ne arată cum recâştigarea unei limbi şi a unei culturi minoritare are drept rezultat o nemaipomenită deschidere a spiritului către lume şi către ceilalţi. Pericolul persistă tocmai în fenomenul invers, acela de retragere/închidere în „cultura naţională". În acest sens, Europa include ţări ale căror politici tratează diferit problema minorităţilor şi a limbilor regionale.

Paradoxal este faptul că o ţară atât de importantă precum Franţa, care promovează principii precum dreptatea şi egalitatea, neglijează atât de surprinzător şi tranşant această problemă, în condiţiile în care statul francez a primit cei mai mulţi imigranţi dintre toate statele europene, în ultimii două sute de ani. Ca membră a Uniunii Europene, Franța a semnat în anul 1999 *Carta europeană a limbilor regionale şi minoritare,* adoptată de Consiliul Europei în anul 1992, dar nu a ratificat-o încă.

Sondajele efectuate pe parcursul mai multor ani, au arătat că francezii se pronunță pentru o recunoaștere a limbilor numite regionale şi sunt, în mare parte, deschişi unor măsuri de protecţie a acestora. Un sondaj organizat în 1994 arăta că 75% dintre francezi considera că e foarte sau destul de important să fie apărate limbile regionale. 77% erau favorabili ideii ca Franţa să adopte o lege care să recunoască şi să protejeze aceste limbi; acelaşi procent se pronunţa pentru adeziunea Franţei la *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*. Sondajul din 2000, realizat de Ifop, la cererea Comitetului Alsace-Moselle din cadrul Biroului European pentru Limbile Minorizate, pe un eşantion de 995 de persoane reprezentative privind populaţia franceză, demonstrează că 82% dintre francezi sunt pentru ratificarea Cartei europene şi 79% se pronunță pentru o modificare constituțională care să facă posibilă această acțiune.

Situaţia este cu totul alta când avem în vedere elitele sociale şi intelectuale din Franța, care de cele mai multe ori reprezintă vocea acestei societăți. Este surprinzătoare atitudinea de ignoranță și dispreț față de acest subiect.

Majoritatea ţărilor europene se confruntă cu o problemă comună, integrarea populaţiei rome, numărul căreia pare a fi mult mai mare decât cel declarat în recensămintele oficiale. O bună parte din statele europene au introdus legislaţii speciale pentru romi, care se referă la protecţia acestora şi la subvenţionarea unor programe ce au drept scop integrarea lor socială şi economică.

BDD-A28164 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:11 UTC)

Concluzionând, am putea spune că politicile Uniunii Europene, axate pe chestiunea minorităților, funcționează sub tutela cadrului normativ al Consiliului Europei şi a altor organizaţii internaţionale. Acestea stipulează principii ce privesc apărarea împotriva discriminării, ostracizării şi diferenţelor pe criterii etnice, religioase sau lingvistice. Curios este faptul că doar țările candidate au fost monitorizate în acest sens, fiind obligate să respecte aceste cerințe, ca o condiție necesară a procesului de aderare. În această ordine de idei, unii analişti vorbesc despre un „dublul standard" european în privința minorităţilor. Găsim și partea bună aici, întrucât condițiile impuse de UE au obligat și impulsionat țările din estul Europei să respecte legislația în domeniu și să dezvolte un dialog continuu în ceea ce privește integrarea lor în structurile euroatlantice.

Subliniem faptul că politicile de protejare a minoritaților nu ar trebui să însemne doar prezervarea acestora, care ar conduce la formarea unor adevărate rezervații/ghetouri, ci să contribuie la dezvoltarea unei politici de promovare activă a limbii, de formare a vorbitorilor, de încurajare şi susținere a creației şi a ofertei culturale.

Referinţe bibliografice

1. David Chandler, *The OSCE and the internationalisation of national minority rights*, în Karl Cordell (ed.), Ethnicity and Democratisation in the New Europe (London: Routledge, 1999), p. 66.

2. Recomandarea 1201/1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.

3. Francesco Capotorti, *Etude de droits des personnes appartenant aux minorités ethniques, religieuses et linguistiques,* New York, Nations Unies, 1991 (nr. de vente: f. 91, XIV, 2), paragraphe 564.

4. Gaetano Pentassuglia: *Minorities in International Law*, Strasbourg Cedex, Council of Europe Publishing House, 2002, p. 57

5. Ion Diaconu, *Minorităţile, identitate şi egalitate*, Bucureşti, 1998.

6. Francezii şi limbile regionale, Ifop, aprilie 1994

7. Dumitru Mazilu,. *Drepturile omului: concept, exegenţe şi realităţi contemporane*, Ediţia a III-a, Bucureşti, Ed: Editura Lumina Lex, 2008

8. Gabriel Andreescu*, Naţiuni şi minorităţi*, Editura Polirom, Iaşi, 2004

9. Csaba G. Kiss*, Europa Centrală. Naţiuni, Minorităţi,* Peste Szalon-Kriterion, 1993.

BDD-A28164 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:11 UTC)